

कांदळवनाचे संरक्षण व उपजिविका निर्माण  
योजना राबविण्याबाबत

**महाराष्ट्र शासन**  
**महसूल व वन विभाग**  
**शासन निर्णय क्रमांक - एस ३०/२०१७/प्र.क्र.६३/फ-३**  
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक  
मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२  
दिनांक: ६ नोव्हेंबर, २०२५

- वाचा :** १) शासन निर्णय, महसूल व वन विभाग, क्र. - एस ३०/२०१७/प्र.क्र.६३/फ-३  
दिनांक २०/०९/२०१७  
२) शासन निर्णय शुद्धीपत्रक, महसूल व वन विभाग, क्र. - एस  
३०/२०१७/प्र.क्र.६३/फ-३ दिनांक २७/०९/२०२१  
३) शासन निर्णय महसूल व वन विभाग क्र. एस ३०/२०१७/प्र.क्र.६३/फ-३  
दिनांक १९/०५/२०२१  
४) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन्यजीव) नागपूर यांचे क्र. कक्ष-२२  
(६)/योजना/प्र.क्र.३०६/५७९६/२४-२५, दि. २१/०३/२०२५ चे पत्र

**प्रस्तावना :**

शासकीय कांदळवनांचे संरक्षण होणे व त्यावर अवलंबून असलेल्या लोकांची उपजिविका यांचा मेळ घालणे, तसेच खाजगी मालकीच्या कांदळवनांपासून सुधा उपजिविकेची साधने उपलब्ध करून देणे, कांदळवनांचा दर्जा उंचावणे यासाठी कांदळवनांचे वैशिष्ट्ये लक्षात घेऊन संयुक्त वन व्यवस्थापनाच्या धर्तीवर “कांदळवन संरक्षण व उपजिविका निर्माण योजना” संदर्भ क्र. १ येथील शासन निर्णय दिनांक २० सप्टेंबर, २०१७ अन्वये सुरु करण्यात आली आहे. सदर योजना प्रकल्प स्वरूपात सन २०१७-१८ ते सन २०१९-२० या कालावधीमध्ये राबविण्याचे निश्चित करण्यात आले होते. तथापि तदनंतर योजनेची प्रगती विचारात घेऊन सदर योजनेस सन २०२०-२१ ते सन २०२४-२५ या कालावधीसाठी संदर्भ क्र. ३ च्या शासन निर्णयान्वये मंजूरी प्रदान करण्यात आली होती. तथापि सन २०२०-२१ ते सन २०२१-२२ या कालावधीमध्ये कोरोना प्रादुर्भावामुळे सदर योजना कुर्मगतीने सुरु होती. त्यामुळे सदर कालावधीमध्ये लाभार्थ्यांवारे सदर योजनेस आवश्यक प्रतिसाद प्राप्त होऊ शकला नाही. त्यामुळे योजनेच्या अंमलबजावणीसाठी मर्यादा निर्माण झाल्या होत्या. यास्तव सदर दोन वर्षांत राबविण्यात येणाऱ्या प्रकल्पांचे नियोजन पुढील वर्षामध्ये करणे क्रमप्राप्त झाले आहे.

सद्यस्थितीत १९९ किनारी गावांमध्ये प्रभागांमध्ये कांदळवन सह व्यवस्थापन समित्या स्थापन करण्यात येऊन त्यापैकी एकूण १४५ किनारी गावांमध्ये कांदळवन सह व्यवस्थान समित्या नोंदणीकृत होऊन त्यांचे मार्फत जिताडा, पिंजरा पालन, खेकडे पालन, कालवे आणि शिंपले पालन श्री पृष्ठत भात शेती, मुल्यवर्धीत मत्स्य पदार्थ, शोभिवंत मासे पालन सुरु करण्यात आले आहे. त्याचप्रमाणे कांदळवन रोपांची लागवड, कांदळवन व समुद्र स्वच्छता मोहिम इत्यादी कामे करण्यात येत आहेत. त्यामुळे सदर याजेनेस मुदतवाढ न मिळाल्यास संबंधित गावांमधील कांदळवन सह व्यवस्थापन समित्यांवारे उपलब्ध करून देण्यात आलेल्या उपजिविका प्रकल्पांचे अंमलबजावणीवर विपरीत परिणाम होण्याची शक्यता नाकारता येत नाही. सद्यस्थितीत या योजनेतर्गत बहुतांश गावांमध्ये उपजिविका प्रकल्प सुरु करण्याचे नियोजन करण्यात आलेले असून योजनेच्या प्रभावी अंमलबजावणीसाठी योजनेस पाच वर्षांची मुदतवाढ आवश्यकता असल्याचे प्रधान मुख्य वनसंरक्षक

(वन्यजीव) नागपूर यांनी उक्त संदर्भ क्र.४ च्या पत्रान्वये शासनास कळविले आहे. त्यानुसार सदर योजनेस मुदतवाढ देण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती.

### शासन निर्णय :

“कांदळवन संरक्षण आणि उपजिविका निर्माण” ही योजना सन २०१७-१८ ते २०१९-२० या कालावधीकरीता राबविण्यास या विभागाच्या संदर्भ क्र. १ अन्वये मान्यता देण्यात आली आहे. सदर योजनेची प्रगती विचारात घेता सदर योजनेस संदर्भ क्र. ३ येथे नमूद शासन निर्णयाव्वारे सन २०२०-२१ ते सन २०२४-२०२५ या पाच वर्षांच्या कालावधीसाठी यापूर्वी मुदतवाढ देण्यात आली आहे. आता, सदर योजनेची प्रगती तसेच प्रस्तावित नियोजन विचारात घेता कांदळवन संरक्षण आणि उपजिविका निर्माण योजनेस सन २०२५-२६ ते सन २०२९-३० या कालावधीकरीता मुदतवाढ देण्यात येत आहे.

२. योजनेच्या अनुषंगाने शासन निर्णय दि. २०/०९/२०१७ व शासन शुद्धीपत्रक दि. २७/०९/२०२१ मधील अन्य तरतुदी कायम रहातील.

३. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासन कार्यनियमावलीतील भाग -२ मधील अनुदेश २९ नुसार सक्षम प्राधिका-यांच्या मान्यतेअंती निर्गमित करण्यात येत आहे.

४. सदर शासन निर्णय महाराष्ट्र शासनाच्या [www.maharashtra.gov.in](http://www.maharashtra.gov.in) या संकेतरस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संगणक संकेतांक २०२५११०६१८१५५०९३१९ आहे. हा शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकीत करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

( डॉ. रविकिरण गोवेकर )  
मुख्य वनसंरक्षक ( मंत्रालय )

प्रति,

- १) मा. मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव
- २) मा. मंत्री ( वने ) यांचे खाजगी सचिव
- ३) मा. मंत्री ( महसूल ) यांचे खाजगी सचिव
- ४) मा. मुख्य सचिव यांचे खाजगी सचिव
- ५) अपर मुख्य सचिव, गृह विभाग, मुंबई
- ६) अपर मुख्य सचिव (महसूल), महसूल व वन विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ७) अपर मुख्य सचिव (वित्त), मंत्रालय, मुंबई
- ८) अपर मुख्य सचिव (नियोजन), मंत्रालय, मुंबई
- ९) अपर मुख्य सचिव, (पर्यावरण), मंत्रालय, मुंबई
- १०) प्रधान सचिव, पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभाग, मंत्रालय, मुंबई
- ११) सचिव (पदुम), मंत्रालय, मुंबई
- १२) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (वन बल प्रमुख), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- १३) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक ( वन्यजीव ), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- १४) प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (संधारण), महाराष्ट्र राज्य, नागपूर
- १५) अपर प्रधान मुख्य वनसंरक्षक (कांदळवन कक्ष), मुंबई
- १६) अपर मुख्य वनसंरक्षक ( वन्यजीव ), पश्चिम मुंबई
- १७) विभागीय आयुक्त, कोकण विभाग, कोकण
- १८) मुख्य वनसंरक्षक (प्रादेशिक) ठाणे/ कोल्हापूर

- १९) मुख्य कार्यकारी अधिकारी, जिल्हा परिषद ठाणे/रायगड/रत्नागिरी/पालघर/सिंधुदूर्ग
- २०) सर्व संबंधित उप वनसंरक्षक/ विभागीय वन अधिकारी
- २१) सर्व संबंधित उप विभागीय अधिकारी
- २२) प्रादेशिक व्यवस्थापक, महाराष्ट्र राज्य पर्यटन विकास महामंडळ
- २३) जिल्हा कृषि अधिक्षक ( ठाणे/ रायगड/ पालघर / रत्नागिरी / सिंधुदूर्ग)
- २४) जिल्हा प्रतिनिधी अग्रणी बँक ( ठाणे/ रायगड/ पालघर / रत्नागिरी / सिंधुदूर्ग)
- २५) निवडनस्ती